

Avusturya Okulu Bakışıyla İktisat: İktisadî Mantığa Giriş*

H. Bahadır Akın**

Avusturya İktisat Okulu üzerine daha önce *Avusturya İktisadının Felsefî Kökenleri*¹ adlı küçük hacimli kitabı tercüme edilen David Gordon'un başlangıç amaçlı iktisat kitabı *İktisadî Mantığa Giriş* yine Liberte yayınevi tarafından Türkçeye kazandırıldı. Alışılmışın dışında bir iktisat kitabı olan *İktisadî Mantığa Giriş*, özelde iktisat öğrenimine yeni başlayan öğrenciler, genelde ise iktisada ilgi duyanlar ve benim gibi iktisat kitaplarındaki karmaşık matematiksel ifade ve tablolardan hazzetmeyenler için ilginç bir başlama noktası olabilir.

Yazar kitaba birçoğumuzun aklındaki soruyla başlıyor: İktisat neden okunur? Kendisinin bu konudaki cevabı açık: İktisattan kaçış mümkün değildir. "Hemen her şeyin içinde iktisat vardır. İnsanlar niçin geçimlerini sağlamalıdır? Neden bazı insanlar -meselâ, ağır siklet boksörleri, rock yıldızları ve televizyon yapımcıları- otobüs şoförlerinden ve polislerden çok daha fazla kazanırlar? Bir Big-Mac'in ya da bir Mack kamyonun fiyatını ne belirler?". (s.I)

---

* David Gordon, *İktisadî Mantığa Giriş*, Liberte yayınları, 2004

** Doç. Dr., S.Ü., Karaman İİBF.

¹ David Gordon, *Avusturya İktisadının Felsefî Kökenleri*, Liberte, Ankara, 2000.

Peki, iktisadî problemler yaygın diye ille de bunların sistematik olarak ele alınıp öğrenilmesi şart mıdır? Meselâ, yerçekimi yasalarına tabi olmamız mutlaka bir miktar fizik okumamızı gerektirir mi? “Bir uçurumun üzerinden atlamanın iyi fikir olmadığını anlamak için çok fazla fizik bilmeye gerek yoktur, ancak, bir ekonominin iyi işlemesi, fiyat sisteminin nasıl çalıştığı konusunda bazı temel gerçeklerin farkında olan yeterli sayıda insanın bulunmasına bağlıdır” (s. I). Aksi takdirde, insanların sağlıklı bir ekonomide serbestçe hareket etmesini engelleyecek, aklınca refahı arttıramaya niyetli politikacıların müdahaleleri işi çıkırından çıkarabilir. “Bu kişiler şu veya bu aptalca planlarıyla kendi refahlarını arttırabileceklerini düşünürler. İktisadın temel unsurlarını anlamadığınız takdirde bu fikirler sizi de aldatabilir. İnsanların bu şekilde hareket etmesiyle ekonomi zarar görür ya da tamamen çöker, biz de özgürlüğümüzü kaybedebiliriz. İktisadî öğrenmek için harcanacak az bir zaman, daha sonra ortaya çıkacak büyük belalardan kurtulmanıza yardımcı olacaktır.” (s.II)

David Gordon’un iktisada giriş mahiyetinde yazdığı kitap aslında temel düzeyde belli başlı iktisadî kavramların arkasındaki mantığı anlatmaya çalışıyor. “İktisadî sadece bir dizi kavramlar listesi olarak görmek yerine sıkı bir şekilde tümdengelim mantığı kullanımıyla karakterize edilen” (s.V). Avusturya Okulu bakış açısıyla konuları ele alan yazarın öğrencilere ilk uyarısı hiçbir şeyin öğretmen ya da kitap öyle söylediği için kabul edilmemesi gereği. İktisadî hayattaki tüm olayların mutlaka bir takım sebepleri ve kanıtları olmak zorundadır. Kitapta alışılmış iktisat ders kitaplarındaki karmaşık matematik denklemlerinin ve şekillerin yer almadığı müjdesiyle öğrencilerin yüreğine su serpen yazar, olayların arkasında nelerin cereyan ettiğini anlamaya yardımcı olması açısından, iktisadın, söylenegelenin aksine, “kasvetli” değil, bir ölçüde eğlenceli bir bilim olduğunu ifade ediyor.

Bertrand Russell’in “iki tür mantık vardır, tümdengelim ve kötü mantık” sözüne atfen tümdengelim mantığını açıklamaya başlayan Gordon’un ilk örneği hem eğlenceli hem de kışkırtıcı:

“Tüm komünistler iki başlı canavardır, Karl Marx bir komünistti, o hâlde Karl Marx iki başlı bir canavardı”

“Karl Marx iki başlı bir canavardı” çıkarımı öncüllerini (çıkarıldığı yargıları) izlemekte midir? Evet, izlemektedir. O hâlde eğer öncüller doğruysa sonuç da doğrudur. Karl Marx’ın iki başlı bir canavar olduğunu

ispatladık mı? O kadar aceleci olmayın. Tüm bildiğimiz öncüller doğru ise sonucun da doğru olacağı. Her iki öncül de gerçekten doğru olmadıkça sonucun doğru olacağını ileri süremeyiz (s.3).

Avusturya Okulu'nun bakışını tümdengelim mantığıyla karakterize eden yazar kitabın ilk üç bölümünde mantıktaki temel bazı kuralları, yine Avusturya Okulunun temel ilkesi "davranış aksiyomu" ve tercihi -Praxeology² -kavramı çerçevesinde inceliyor. Yazara göre iktisadın temel ilkesi üç kelimeyle ifade edilebilir: İnsan davranışta bulunur (man acts). Elbette, insanın başına gelen her şey davranış sayılamaz: Davranış bilinçli yapılmalıdır. Davranışta bulunurken ulaşılabilecek hedefler ve bu hedeflere ulaşmada kullanılacak araçlarla ilgili tercihler de önemlidir. Burada yazar, hedeflerin ölçülmesinde ordinal ölçeğin (sıra ölçeği) kullanımının kardinal ölçeğin (önem ölçeği) kullanımına göre daha doğru olduğu için Avusturya İktisadî tarafından kullanıldığından bahsediyor ve İngiliz iktisatçı Lionel Robbins'in fayda ile sevgi kıyaslaması örneğini vererek ordinal ölçek kullanımının doğru bir yaklaşım olduğunu gösteriyor. Ordinal ölçek kullanımı iktisadî konuları rakam kalabalığından ayırıştıran önemli bir yaklaşımdır. En az onun kadar önemli ve Avusturya İktisadî'nin benimsediği bir başka yöntem ise, "kayıtsızlık" kavramının kullanılmamasıdır. Avusturya iktisadına göre "iktisadî tercihler sübjektiftir". Yani davranışta bulunan birini izleyen bir diğerrinin bakış açısına göre her davranış bir tercihi gösterir ve karar verirken içinde bulunduğumuz psikolojik durum iktisatçılar açısından önemsizdir. Yazar bu durumu ustalıkla ve sade bir dille anlatırken, bu teoriden yola çıkarak marjinal fayda kavramına da açıklık getiriyor ve azalan marjinal fayda yasasını "isteklerin azalması durumu" olarak değil, belli bir zamanda bir maldan daha fazla birim alındığında, bu birimlerin daha az değerli kullanımlara tahsis edilmesi olarak açıklıyor ve burada tercihlerin sıralamasının öne çıktığını belirtiyor. Yazar bu bölümlerde Hillary Clinton, Hulk Hogan, halanızın büstü, ders kitabınız, dondurma, portakal, güreş müsabakaları ve "Buridan'ın Eşeği" gibi eğlenceli örneklerle davranış ve tercih konusunu açıklamaya devam ediyor.

Gordon'a göre, iktisadın ele aldığı konular büyük ölçüde iki ya da daha fazla insan arasındaki ilişkileri kapsayan davranışların incelenmesinden ibarettir. Elbette burada güç kullanımı ve hile ile gerçekleşen ilişkiler

² İnsan davranışlarının sonuçlarını inceleyen bilim.

konu dışıdır. Bu tür gönüllü ilişkiler yumağından hareketle yazar marjinal faydaya ve iktisadın temel kavramları olan arz ve talep yasalarına geçer. Kitabın dördüncü bölümünde teferruatlı olarak ele alınan arz ve talep yasaları büyük ölçüde elma ve portakal tercih ölçeklerine bağlı olarak gerçekleşen mübadele örnekleriyle açıklanmaktadır. Yine konuyla ilgili olarak piyasalarda fiyatın oluşması ve arbitraj kavramı da bu bölümde Albay Kaddafi, sınıf arkadaşınız Billy Carter, elmalar ve portakallar yardımıyla netlik kazanır.

Beşinci bölüm Marx'ın emek değer teorisinin Avusturya Okulu bakışıyla eleştirilmesine ayrılıyor. Bu bölümde, Marx'ın, "bir malın ekonomik değerini o malın üretilmesi için gereken işgücü saatiyle açıklaması" çerçevesinde, Böhm-Bawerk'in Marx'ın iddialarına verdiği cevaplara yer veriliyor. Mübadele ve kullanım değerleri çerçevesinde Marx'ın emek değer teorisini eleştiren Böhm-Bawerk "şarabın değerinin uzun süre saklanmakla artacağını, üzümleri toplayıp şaraba dönüştürmenin şarap fiyatının tespitinde pek önemli bir yer tutmayacağını (s.101)" belirtir. Gözde teorisinden vazgeçmek istemeyen Marx'ın "özel bir malın değerinin belirlenmesinde sadece o malın üretiminde kullanılan işgücünün değil, bu tür mallar için 'sosyal olarak gereken' işgücünün önemli olduğunu" ifade etmesi yine Böhm-Bawerk tarafından "neyin sosyal gereklilik olduğunun her zaman açık olmayacağı (s.103)" itirazıyla cevaplanmıştır.

Altıncı ve yedinci bölümler, aynı çizgide fiyat kontrollerinin ve asgari ücret belirlemenin arkasındaki mantığı inceler. Sürekli şikayet edilen "Benzin fiyatları çok yüksek: Neden petrol şirketleri daha ucuza satmak için zorlanmasın? Üstelik muazzam kâr ediyorlar. Fiyatlarını biraz düşürmeleri hissedarlarını yoksullar evine gönderecek değil ya (s.109)." şeklindeki itirazlardan yola çıkan yazar taban ve tavan fiyat belirlemenin sonuçlarını inceleyerek marjinal alıcı ve marjinal satıcı kavramlarını açıklar.

"Belli bir fiyattan satıcıdan fazla alıcı varsa fiyat yükselecektir; eğer belli bir fiyattan satıcılar alıcıdan fazlaysa fiyat düşecektir. Piyasa alıcı ve satıcıları dengeleme eğilimindedir. Galon başına 1.00 dolar fiyatında bazı alıcılar daha fazla fiyat ödemek istemeyeceklerdir. 1.00 dolar bunların limitidir. Söz konusu kişiler marjinal alıcılar olarak adlandırılır. Daha yüksek fiyat öneren alıcılar benzinin galonuna 1.00 dolardan fazla ödemek isteyenlerden olacaktır. Fiyatlar yükseldikçe marjinal alıcılar uzaklaşacaktır" (s.112).

Piyasa

Devletin bazen işi piyasaya bırakmak yerine benzin fiyatlarının “çok yüksek” olduğuna karar verip benzin için galon başına 1.00 dolar tavan fiyat zorunluluğu getirmesi hâlinde daha düşük fiyata satıcıdan fazla alıcı olacağından benzin almak isteyen herkes bunu başaramayacak, sonuç benzin kıtlığı olacaktır. Serbest piyasanın işlemesine izin verildiğinde ise fiyatlar piyasa düzeyine kadar çıkacak ve alıcı ve satıcı sayısı eşitlenecektir.

Yedinci bölüm ücretlerle ilgilidir. Genelde, fiyatların yüksek olmasından sızlanmanın aksine, ücretlerin düşük olmasından şikayet edilir. Genel geçer iddia da zengin daha zengin, fakirin ise sürekli daha fakir olmasıdır. Bu bölümde ücretler konusu hükümetin ücret pazarlıklarına müdahalesinin ekonomik etkilerini değerlendirerek sürer. “Serbest piyasada ücret oranlarını ne belirler? İktisatçılar arasındaki standart bir espiye göre konuyla ilgili tüm soruların doğru cevabı “arz ve taleptir”. (Gördüğünüz gibi iktisatçıların pek güzel esprileri yok.) Esprinin yetersizliğine rağmen, cevap zekicedir. Ücret belli bir emek hizmetinin fiyatıdır. (Tek bir ücret oranının olmadığını hatırlayın: her ayrı iş çeşidinin farklı ücreti vardır. (s.125))”

Piyasa ücreti ve hükümetin müdahalesi, kitapta saati 10 dolara çalışan cambazlar örneği çerçevesinde gelişir. “...Peki hükümet cambazların 12 dolardan aşağı istihdam edilemeyeceği yönünde bir yasa çıkarırsa ne olur? Yeni fiyat olan 12 dolar için öncekinden daha fazla insan cambazlık yapmak isteyecektir. (Aslında saati 12 dolara ben de cambaz olmak isterdim.) Fakat bazı işverenler artık cambaz kullanmak istemeyeceklerdir. Kimler? Elbette cambazların değerini 10 dolardan fazla bulanlar. Saatte yapacakları 12 dolarlık ödeme gereksinimi karşılığında cambazla ne yapmak istiyorlarsa artık buna değer bulmayacaklardır. Bu marjinal alıcılar hızla cambazlara elveda diyeceklerdir. Peki o hâlde sonuç nedir? Saatte 12 dolarlık yeni fiyat karşılığında 10 dolarlık fiyata nazaran daha fazla insan çalışmak isteyecektir. Öte yandan daha az işveren bu fiyattan emek satın almak isteyecektir. Arz ve talep dengelenemeyecektir. Başka bir şekilde ifade edersek, asgarî ücret yasaları işsizliğe sebep olur (s.126).”

Kitabın son üç bölümü tercih ve mübadelenin karmaşıklaşması sonucu ihtiyaç duyulan parayı ve altın standardını konu alır. Burada da Keynes’in *Genel Teori* kitabı, gofret izgarası, elma ve portakala sahip kişilerin aralarında oluşan komplike yapıda mübadelenin nasıl gerçekleşece-

ği örneklerle anlatılıyor. Sürecin karmaşıklaşması malla mübadeleyi zorlaştırmaktadır: “Üstelik zincirdeki her aşama sürecin bozulması yönünde bir tehdit içerir. Varsayalım yanlış hesaplama yaptım: Mesela ancak pembe bir su aygırı heykelim varsa, sonunda beni elmaya ulaştıracak *Genel Teori* kitabının bir nüshasını alabileceğimi düşünüyorum. Şansa bakın ki *Genel Teori* kitabının sahibi heykeli görünce dehşete kapılıyor ve heykel elimde kalıyor. Elimde heykel yerine portakal olmadıkça anlaşmayı yapmam mümkün değil (s.142).”

Kısa alıntılarla tanıtılmaya çalışılan kitap, temel iktisadî kavramlara Avusturya Okulu bakışıyla bir giriş yapma amacı taşımaktadır. Yer yer anlaşılması zor kısımları olmakla birlikte, genelde öğrencilere doğal gerçekler olarak aktarılan devletin iktisadî müdahalesinin gerekliliği (asgari ücret, tavan fiyatlar gibi) konulardaki zıt bakış açısının, öğrencileri düşünmeye sevk edip her söylenen lafa kolayca inanmamaları yönünde bir etki yapacağı kanaatindeyim. Kitabın en önemli avantajlarından biri de gerçekten çok itici hazırlanmış çok sayıda geleneksel iktisat kitabının aksine, konuyu eğlenceli ve mizahî bir tarzda işlemesi. Bu açıdan da Gordon’un kitabı yüzü asık iktisat hocaları ve ciddî iktisat kitaplarından bunalanlar için iyi bir nefes alma fırsatı olabilir.

İktisadî hayatın doğal bir akışı vardır. Bu akışın rengini genellikle insanların ve olayların doğası belirler. Öyle ki, hiç iktisat eğitimi almamış kimseler bile en karmaşık iktisadî faaliyetleri büyük bir rahatlık içinde yürütür. İyi ki bu böyledir, yoksa insanlar, eğitimine tahsiline dayanarak toplum üzerinde söz hakkı iddia eden kimselerin kölesi olurdu.

David Gordon *İktisadî Mantığa Giriş*'de mantık ilkelerinden hareketle, neden insanların belirli şekillerde davrandığını, iktisadî kurum ve ilişkilerin nasıl doğduğunu, insanların davranışlarını başkalarınıninkiyle nasıl ahenkli hâle getirdiğini, işbölümünün neden ortaya çıktığını ve insanlığa faydalı olduğunu açıklıyor.

İktisatla ilgilenen ve mantığını kullanmak isteyen herkese...

LIBERTE

kitaplığınızda özgürlüğe yer açın...

Piyasa